

УДК 35188:347.43(477)

Ф. І. Терханов

аспірант кафедри права та європейської інтеграції
Дніпропетровського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ЯК НАПРЯМ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Проаналізовано публічно-управлінський аспект забезпечення фінансової безпеки в системі національних інтересів. Формалізовано загальні засади сучасного концепту національних інтересів, особливості правового забезпечення фінансової безпеки держави. Визначено особливості організаційного забезпечення фінансової безпеки держави в умовах реформування державного управління. Доведено важливість інституціонального аспекту формування механізму забезпечення фінансової безпеки.

Ключові слова: національна безпека, національні інтереси, організаційне забезпечення, публічне управління, фінансова безпека.

Постановка проблеми. Сучасний процес державотворення в Україні зумовлює необхідність дослідження проблем, пов'язаних із здійсненням цілеспрямованої діяльності органів публічної влади щодо забезпечення фінансової безпеки як основи суверенітету української держави. Особливої гостроти набула проблема забезпечення національних інтересів в умовах зовнішньої агресії з 2014 року, що створює серйозну загрозу становленню України як незалежної, суверенної, демократичної, правової держави. При цьому актуальність дослідження організаційно-правового аспекту становлення та удосконалення політики в умовах реалізації положень Угоди про асоціацію України та ЄС вимагає вирішення проблеми формування засад зовнішньої та внутрішньої політики як складника загальнодержавного курсу на набуття відповідності до критеріїв на вступ до ЄС, принципів Європейського адміністративного простору тощо. Напрямами реалізації такого курсу виступає формування засад національного суверенітету, трансформації державного механізму забезпечення територіальної цілісності, утвердження незалежної української держави, і захисту національних інтересів.

Одним із найважливіших складників національної безпеки України в сучасних умовах є фінансова безпека, яка є основою формування національних інтересів держави. Адже національна безпека держави (як запорука стабільності, незалежності країни та умов ефективної життєдіяльності суспільства) характеризується станом захищеності економіки від загроз із фінансового боку [1]. Фінансова безпека держави – поняття досить складне в економічному контексті та надзвичайно актуальне в політичному. Це пояснюється тим, що вона є результатом практичних заходів із боку законодавчої та виконавчої влади національної держави у сфері фінансів [2]. Водночас фінансова безпека як складник національної реалізує сучасний концепт національних інтересів у процесі реформування системи публічного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сфера дослідження національних інтересів, національної безпеки, фінансової безпеки виступають предметом багатьох галузей сучасної науки. Із позицій предмета науки державного управління варто виділити наукові розробки таких авторів, як О. Барановський, В. Білоус, О. Бригинець, Ю. Вашай М. Єрмошенко, Н. Кравчук, О. Ладюк, В. Ліпкан, В. Предборський, А. Сухоруков, Г. Ситник та інші.

Більшість дослідників указують на об'єктивну необхідність у сумлінному виконанні суб'єктами міжнародного права зобов'язань, передбачених основними принципами міжнародного права та забезпеченні в такий спосіб ефективного міжнародно-правового регулювання проблем забезпечення національних інтересів, насамперед у сфері фінансової безпеки держави. При цьому практика міжнародного права свідчить про приклади порушень національних інтересів та загроз національній безпеці, незважаючи на рівень нормативного закріплення в універсальних, регіональних міжнародно-правових актах, національному законодавстві держав. Як свідчить міжнародний досвід та досвід України, неналежна імплементація принципів міжнародного права на внутрішньодержавному рівні зумовлює виникнення прогалин у нормативно-правовому забезпеченні реалізації державою національних інтересів.

За наявної гостроти проблематики реалізації засад національних інтересів та національної безпеки завершених праць за цією тематикою у науці публічного управління та адміністрування не підготовлено. Тобто з позицій наукового аналізу маємо сьогодні три основних напрями дослідження забезпечення фінансової безпеки в системі національних інтересів. Перший базується на правовому підході – аналіз виникнення та розвитку основних етапів формування держави та конституційного закріплення комплексу національних інтересів, визначення особливостей кодифікації в міжнародному праві та встановлення нормативного змісту національних інтересів. При цьому інші актуальні питання, зокрема дослідження функціонування механізму міжнародно-правового регулювання фінансової безпеки національної держави, як правило, залишаються поза увагою.

Другий напрям – економічний, який передбачає зосередження уваги на економічних аспектах фінансової безпеки в системі національних інтересів, відповідності до вимог міжнародних економічних організацій, фінансових установ, інститутів ЄС.

Третій напрям, політологічний, фокусується на тих інститутах і процесах, що

формується у сфері забезпечення фінансової безпеки, ролі держави у міжнародних процесах, особливостях взаємовпливу національних держав та міжнародних організацій.

Мета статті полягає у постановці наукового завдання дослідження особливостей формування інструментів забезпечення фінансової безпеки в системі національних інтересів як напряму реформування публічного управління.

Виклад основного матеріалу. На думку О. Бригинця, особливе забезпечення фінансової безпеки держави ґрунтується на функціонуванні чітко визначеного механізму. Механізмом забезпечення фінансової безпеки держави є система організаційно-правових заходів впливу, що спрямована на попередження та мінімізацію загроз фінансовій безпеці держави [3]. В умовах ринкової економіки фінансова безпека включає:

- стан фінансів і фінансових інститутів, за якого забезпечується гарантований захист національних економічних інтересів;
- гармонійний і соціально спрямований розвиток національної економіки, фінансової системи і всієї сукупності фінансових відносин і процесів у державі;
- готовність і здатність фінансових інститутів створювати механізми реалізації та захисту інтересів розвитку національних фінансів;
- підтримка соціально-політичної стабільності суспільства;
- формування необхідного економічного потенціалу і фінансових умов для збереження цілісності та єдності фінансової системи, навіть за найбільш несприятливих варіантів розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів, а також успішного протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам фінансової безпеки [4].

Отже, поняття «економічна безпека» та «фінансова безпека» взаємодоповнюються. Ураховуючи важливість фінансової безпеки у забезпеченні економічної безпеки (та одним із чинників формування національної безпеки держави) розглянемо її більш детально [4].

Безумовно, загострення загроз щодо інших аспектів національної безпеки впливає на рівень загроз фінансової безпеки.

Так, зміни у політичному курсі провідних західних держав загострюють проблему зовнішнього боргу нашої країни, а ускладнення військової ситуації на Сході країни – викликати необхідність збільшення відповідних витрат та підвищити рівень загроз фінансової безпеки. Важливо враховувати тісний взаємозв'язок різних аспектів національної безпеки країни і ключову роль фінансової безпеки у подоланні загроз національним інтересам України [5; 6].

Формування ефективної системи фінансової безпеки створюється на підставі комплексного моніторингу таких основних складників, як бюджетна, валютна, грошово-кредитна, торгова; безпека страхового та фондового ринків; банківська безпека. Тобто має бути повномасштабне та системне відстеження динаміки всіх основних фінансово-економічних процесів у країні. Значну роль у стані економічної та фінансової безпеки, як зазначалось раніше, відіграють зовнішні та внутрішні чинники. Якщо розглянути приклади впливу на динаміку фінансової діяльності підприємств у світі, то можна побачити, що у країнах з розвинутою економікою фінансова неспроможність підприємства на 1/3 зумовлена зовнішніми факторами, на 2/3 – внутрішніми. В Україні сьогодні фінансові негативи залежать від впливу зовнішнього середовища.

Розуміння фінансової безпеки (як об'єкта дослідження) має базуватись на розумінні природи фінансової системи, не обмежуючись лише її функціями розподілу, перерозподілу та акумуляції грошових ресурсів. Фінансова безпека включає конкретні характеристики фінансових інструментів, що відображають характер відносин власності, а сукупність відносин власності та характеристик фінансових інструментів формує рух капіталів та розподіл у межах реалізованої грошової і кредитно-фінансової політики.

Перехід до ринкової економіки зумовив посилення ролі фінансів і визначив нове місце в системі господарювання. Більшість ринкових інструментів належить до елементів фінансового механізму, тобто входить до складу фінансової системи. Проблема збільшення ефективності фінансової сфери в межах підтримки інвес-

тиційної активності для прискорення економічного зростання розпадається на три складники:

- проведення ефективної грошової політики;
- відновлення та реформування банківської системи;
- відновлення та реформування фінансових ринків [2].

У сучасних умовах в Україні використовуються такі шляхи іноземної участі в капіталі вітчизняних організацій: галузеві обмеження (обмеження або заборона доступу іноземних інвестицій у галузі, які визнані особливо важливими для економічного та соціального розвитку держави); заходи щодо компаній, що здійснюють обмежувальну дійову політику, що створює умови конкуренції; вимоги у сфері виробництва, використання місцевих компонентів, передання технологій тощо; розроблення дієвих систем контролю залучення; використання коштів іноземних запозичень. В умовах наближення системи міжнародного права та національних систем права як однієї з характерних рис сучасних міжнародних відносин реалізація сучасного змісту фінансової безпеки як чинника реалізації національних інтересів зміщується в бік внутрішнього законодавства країни.

Водночас визначаються прагнення іноземного капіталу впливати на спрямованість і темпи реалізації найважливіших державних програм у галузі оборони, науки і техніки, витіснити продукцію України з міжнародного ринку, отримати необмежений доступ до стратегічних ресурсів нашої країни, сучасних технологій, нав'язати контракти на поставку застарілих і економічно шкідливих виробництв і технологій.

Ці фактори негативно впливають на стан захищеності економіки України, а в сучасних умовах ще й вимагають унесення серйозних змін в організацію системи забезпечення фінансової безпеки держави, а також у вітчизняне законодавство [7]. Для забезпечення фінансової безпеки України потрібно створити та прийняти фінансову доктрину з використанням досвіду західних держав, у якій основними зумовити:

– комплексний підхід до реформування бюджетного процесу на державному, місцевому рівні та рівні міжбюджетних відносин в аспекті удосконалення результативності бюджетних витрат за рахунок застосування програмно-цільових засад діяльності, орієнтації бюджетної системи на досягнення конкретних результатів (за відповідними програмами положень «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020») [8].

– розроблення поетапного шляху скорочення бюджетного дефіциту за рахунок нарощення власного доходного потенціалу;

– зменшення зовнішнього боргу України шляхом прямого зменшення чистих зовнішніх запозичень уряду та погашення довгострокових запозичень реального сектора економіки;

– забезпечення потреб економічного зростання країни шляхом розроблення та впровадження виваженої грошово-кредитної політики, стабілізації рівня національної грошової одиниці, зниження рівня інфляції;

– припинення відтоку капіталу за кордон за допомогою створення сприятливих умов для реалізації вивезеного капіталу;

– оптимізація структури золотовалютних резервів шляхом нарощення в них частки золота.

На цій основі важливо встановити декілька засадничих положень у сфері організаційно-правового закріплення принципу імперативу фінансової безпеки в системі національних інтересів із позицій сучасних викликів для економічного суверенітету держав. По-перше, цей принцип має бути закріплений у подвійному форматі – у нормах національного права та нормах міжнародного права. По-друге, має бути закріплена система національних інституцій, що забезпечують дотримання принципу та правомочність представляти державу у сфері зовнішньої (зовнішньоекономічної політики). По-третє, організаційно-правовий зміст принципу може бути розкритий через категорії заборони застосування механізму фінансових санкцій у контексті національних інтересів. По-четверте, структуру правового змісту принципу імперативу фінансової безпеки

мають доповнювати: 1) зобов'язуючі норми (обов'язок поважати економічний суверенітет; обов'язок держав не визнавати легітимність фінансових інструментів, що реалізуються квазідержавними економічними суб'єктами; обов'язок не використовувати фінансові інструменти на шкоду іншій державі) та 2) норми заборони (заборона застосування спеціальних форматів фінансового регулювання, що не визнаються іншими суб'єктами у сфері фінансової безпеки; заборона використання фінансових механізмів у контексті загроз державному суверенітету).

Висновки і пропозиції. Отже, проведений аналіз внутрішніх і зовнішніх загроз фінансово-економічної безпеки показав, що в інтересах реального соціально-економічного розвитку України необхідно провести реформи в бюджетній, борговій, валютній, грошово-кредитній, зовнішньоекономічній сферах. Уряд повинен зупинити глобальні відтоки капіталу, функціонування тіншового сектора та ліквідувати державний борг та дефіцит, уживши кардинальні заходи щодо стабілізації фінансової системи і зміцнення фінансової безпеки. Реалізація цих заходів, що охоплюють більшість складників фінансової безпеки, актуальних для України, підвищить рівень економіки за умови повної підтримки на законодавчому, виконавчому і владному рівнях. Також необхідно переглянути та удосконалити діючу нормативно-правову базу в галузі фінансової безпеки України. Слід зазначити, що Україна, маючи величезні багатства та якісний людський потенціал, здатна забезпечити собі конкурентне становище на світовому ринку капіталів та створити ефективний процес економічних відносин (за рахунок не залучених сьогодні природних ресурсів).

Список використаної літератури:

1. Барановський О. (2004) Фінансова безпека в Україні – методологія оцінки та механізми забезпечення, НАН України. URL: <http://www.gbv.de/dms/zbw/505608650.pdf>
2. Білоус В. Правове регулювання інвестиційної безпеки – складник фінансової безпеки держави. Наука і правоохорона. № 1(35). 2017 р. С. 12–20.

3. Бригінець О. Особливості формування механізму правового забезпечення фінансової безпеки України. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/32925/1/06-36-41.pdf>.
4. Бригінець О. Діалектика виникнення та теоретико-методологічний інструментарій дослідження фінансової безпеки України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2016. № 5. С. 23–26.
5. Якушик І.Д., Головій Д.М., Городецька Т.Е., Бузинар Б.А. Фінансово-економічна безпека: навчальний посібник. Київ: ДП Видавництво «Зовнішня торгівля», 2012. 416 с.
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України, Стратегія: від 26.05.2015 № 287/2015. Офіційний вісник України. 2015. № 43. С. 14.
7. Вашай Ю. Шляхи підвищення рівня фінансової безпеки України на сучасному етапі. Галицький економічний вісник. 2012. № 6 (39). С. 137–144.
8. Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015. URL: <http://zakon2/rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

Терханов Ф. И. Обеспечение финансовой безопасности в системе национальных интересов как направление реформирования публичного управления

Проанализирован публично-управленческий аспект обеспечения финансовой безопасности в системе национальных интересов. Формализованы общие принципы современного концепта национальных интересов, особенности правового обеспечения финансовой безопасности государства. Определены особенности организационного обеспечения финансовой безопасности государства в условиях реформирования государственного управления. Доказана важность институционального аспекта формирования механизма обеспечения финансовой безопасности.

Ключевые слова: национальная безопасность, национальные интересы, организационное обеспечение, публичное управление, финансовая безопасность.

Terkhanov F. Ensuring financial security in the system of national interests as a direction for reforming public administration

The public administration aspect of ensuring financial security in the system of national interests is analyzed. The general principles of the modern concept of national interests, the specific features of the legal security of the state's financial security are formalized. The specifics of organizational support for the financial security of the state in the context of the reform of public administration are determined. The importance of the institutional aspect of the formation of the mechanism for ensuring financial security is proved.

Key words: national security, national interests, organizational support, public administration, financial security.